

DEVLETLER HUKUKU ENSTİTÜSÜNÜN GRENADA TOPLANTISINDA KABUL EDİLEN KARARLAR

Doç. Dr. Yılmaz ALTUĞ

1873 te kurulan ve kıymetli bir ilmî topluluk olan Devletler Hukuku Enstitüsünün kırk yedinci genel kurul toplantısı 1956 yılında Grenada şehrindeki Grenada Üniversitesinde yapılmıştır. Genel Kurulun gündeminde ilgili komisyonlardan gelmiş Devletler Hususî Hukukuna ait iki ve Devletler Umumî Hukukuna ait beş raporun münakaşası vardı. Fakat raporlar uzun müzakere ve münakaşalara yol açtıklarından hepsinin görüşülmesine imkân bulunmadığı anlaşılmıştır. Gündemdeki yedi konudan ancak dördü münakaşa ve dört karar sureti kabul edilmiştir. Raporlardan hiç biri ilgili komisyondan verildiği orijinal şekliyle kabul edilmemiş, müzakereler sırasında kurulan yeni komisyonlar tarafından ekseriyetin tasvibine mazhar olacak şekilde değiştirilmişlerdir.

İlk müzakere edilen «Eşlerin tabiiyetlerinin farklı olmasının evlenmenin hükümlerine tesiri» hakkındaki rapor olmuştur. Geçen Genel Kurul toplantısında bu mevzuun boşanmayı da ihtiva edecek şekilde hazırlanması kararlaştırılmış olmasına rağmen rastlanılan güçlükler sebebiyle boşanmada eşlerin ayrı tabiiyette olmalarından doğan kanunlar ihtilâfına tatbik edilecek kaidelerin gelecekte müstakil olarak tesbit edilmesi neticesine varılmıştır. İlk konunun raportörlerinden biri Fransız profesörü Henri Battifol diğeri ise Brezilyalı profesör Haroldo Vallado idi. İki gün müzakereden sonra Enstitü zayıf bir çoğunlukla şu kararı almıştır :

«Devletler Hukuku Enstitüsü,

Aile Hukuku münasebetleri millî kanunla tesbit edildiği zaman eşlerin tabiiyetlerinin ayrı olması sebebiyle evlenmemenin hükümleri hakkında kanunlar ihtilâfı çıkabileceğini göz önüne alarak aşağıdaki kaidelerin kabulünü tavsiye eder.

Birinci Madde

Tabiiyetleri ayrı olan eşler arasında evlenmenin aile münasebetleri hükümlerinden şahsî mahiyettekiler :

- a) - Eşlerin mutlak müşterek ikametgâhları kanununa
- b) - Böyle müşterek bir ikametgâh mevcut olmaması halinde son müşterek ikametgâhları kanununa veya hiç bir zaman müşterek ikametgâh mevcut bulunmamışsa evlenmenin akdedildiği yer kanununa tâbi olacaklardır.

İkinci Madde

Tabiiyetleri ayrı olan eşler arasında malî mahiyetteki aile münasebetlerine evlilik birliğinin ilk ikametgâhı kanunu veya hiç bir zaman evlilik birliği mevcut bulunmamışsa evlenmenin akdedildiği yer kanunu tatbik edilecektir.» (1).

Doktrinde Devletler Hukuku Enstitüsünün aldığı bu kararı benimsemiş müellifler mevcuttur. Profesör René Cassin karı koca aynı tabiiyette oldukları halde evlilik ikametgâhı kanununun şahsî münasebetlerini idare etmesi gerektiği kanaatindedir. Cassin'e göre müşterek tabiiyetin mevcut olmayışı aileyi tabiiyetsiz, haymatlos bir şahsın durumuna eş tutmaktadır. Haymatlolar da ikametgâh kanununun tatbiki yerleşmiş bir Devletler Hususî Hukuku kaidesidir. (2). Cassin tabiiyetleri ayrı karı kocanın hukukî münasebetlerinde ahlâkî mülâhazaları da göz önüne almak gerektiğini ileri sürmektedir. Herşeyden önce karı kocanın meydana getirdiği cemiyetin ana hücresi ailenin birliğini muhafaza etmek gereklidir. Birbirine aykırı iki millî kanunun tatbik edilememesi halinde müşterek hayat süren çifti korumak lâzımdır. Bunun için de modern devletler hukukunun hükmî şahıslara tatbik etmek için ısrar ettiği ikametgâh kanunundan daha iyisi düşünülemez. (3).

Profesör Henri Batiffol de tabiiyetleri ayrı eşlerin evlenmenin umumî hükümlerine ait münasebetlerine ikametgâh kanununun tatbikini istemektedir. Batiffol benimsediği bu görüşü yukarıda da söylediğimiz şekilde Devletler Hukuku Enstitüsüne de kabul ettirmiştir. Batiffol 1955 de ikinci baskısını yayınladığı eserinde 17 Nisan 1953 tarihli bir Fransız Temyiz Mahkemesi Hukuk Dairesi kararına istinat etmektedir. (4) Fransız Temyiz Mahkemesi sözü geçen kararda bir Fransız kadını ile evli Ekvator tebaasına geçmiş bir Rus arasındaki boşanma dâvasına tat-

(1) The American Journal of International Law, July 1956 cilt 50 sayı 3, s. 646 - 647

(2) René Cassin, La nouvelle conception du domicile dans le règlement des conflits de lois, Recueil des Cours, 1930, s. IV, s. 758.

(3) Ibid.

bik edilecek kanunun müsterek ikametgâh kanunu olan Ekvatör kanunu olduğuna karar vermiştir.

Türk doktrininde de Prof. Dr. Osman Fazıl Berki karı koca ayrı tabiiyette oldukları takdirde bunların şahsî münasebetlerini idare edecek kanunun tesbitinde bir tefrik yapmaktadır :

1 — Evlenme karının tabiiyetine tesir icra etmediği için karı koca ayrı tabiiyetedirler.

2 — Evlenmenin devamı sırasında karı kocadan biri tabiiyetini değiştirmiştir. Profesör Osman Berki birinci şıkta ikametgâh kanununun tatbikine taraftardır. (5).

İkinci müzakere edilen «Milletlerarası Adalet Divanının mecburi selâhiyetine dair model bir kaidenin hazırlanması» hakkındaki rapordur. Bu konunun raportörü İsviçreli profesör Paul Guggenheim idi. İki buçuk gün süren müzakereden sonra aşağıdaki karar kabul edilmiştir :

— I —

Devletler Hukuku Enstitüsü, Hükûmetlere ve Milletlerarası Teşkilâtlara çok taraflı veya iki taraflı konvansiyonların hazırlanması sırasında, konvansiyonun tefsir veya tatbikine müteallik her ihtilâfta Milletlerarası Adalet Divanına mecburi selâhiyet veren bir hüküm koymalarını tavsiye eder.

— II —

Bu hüküm şudur :

(İşbu anlaşmanın tefsir veya tatbikine müteallik bütün ihtilâflar, Milletlerarası Adalet Divanının mecburi selâhiyetine girer. Milletlerarası Adalet Divanı bu yetkiyle ihtilâfa taraf olanlardan birinin müracaatı üzerine toplanır.)

— III —

Anlaşmada, anlaşmanın tefsirine ve tatbikine müteallik meselelerin incelenmesi için hususî bir usul bulunduğu takdirde bu hükme aşağıdaki madde ilâve edilmelidir :

(4) Henri Batiffol, *Traité élémentaire de droit international privé*, 2. edit. Paris, 1955 s. 508, 516

(5) Osman Fazıl Berki, *Devletler Hususî Hukuku*, İkinci Bası, İstanbul, 1956, s. 345.

(İşbu anlaşmanın tefsiri ve tatbikine müteallik olup «önceki fıkra veya..... cı maddede» tesbit edilen usul vasıtasıyla halledilemiyen bütün ihtilâflar Milletlerarası Adalet Divanının mecburî kazasına girer. Milletlerarası Adalet Divanı ihtilâfa taraf olanlardan herhangi birinin müracaatı üzerine toplanır.)

— IV —

1 — Anlaşmada anlaşmanın tefsirine veya tatbikine ait ihtilâfların hakeme tevdi edileceğine dair bir hüküm varsa bu hükmün aşağıdaki madde ile tamamlanması tavsiye olunur :

«Eğer..... cı maddede tesbit edilen hakeme tevdi işbu anlaşmanın tefsirine veya tatbikine müteallik ihtilâfın hallinde bir netice vermediyse bu ihtilâfa taraf olanlardan her biri bu ihtilâfı müracaat yolu ile Milletlerarası Adalet Divanına götürebilir.»

2 — Anlaşma anlaşmanın tefsirine veya tatbikine müteallik ihtilâfların bir uzlaşma usulüne tâbi olmasını emreden bir hüküm ihtiva ettiği takdirde yukarda I numara altında beyan edilen hüküm hangi şartlar altında ve bilhassa ne müddet sonra uzlaşma usulünün muvaffak olamaması dolayısıyla ihtilâfa taraf olanlardan her birine bunu Milletlerarası Adalet Divanına sevk etmek selâhiyetini veren ilâve bir madde ile tamamlanmalıdır.» (6).

Müzakere edilen üçüncü rapor «Dahili müracaat yollarının tükenmesi» hakkında idi. Müzakeresi bir buçuk gün süren bu konuda rapor-tör Hollandalı Profesör J. H. W. Vezijil idi. Aşağıdaki kısa karar sureti kabul edilmiştir :

Bir devlet tebaasından birisi Devletler Hukukunun ihlâli suretiyle şahsına veya mallarına bir zarar iras edildiğini iddia ettiği takdirde, eğer aleyhine iddia vuku bulan Devletin dahili hukuk nizamında zarara uğrayan şahsa açık ve şüphesiz tesirli ve kâfi müracaat yolları mevcutsa ve bu yolların normal istimali vuku bulmamışsa bu zarara müteallik hiç bir diplomatik veya kazai iddia kabul olunamaz.

Bu kaide aşağıdaki hallerde tatbik olunmaz :

a - Zarar iras eden hâdise hususî ve milletlerarası bir himayeden istifade eden bir şahsı hedef tutmuşsa

b - Bu kaidenin tatbikinden ilgili Devletin muvaffakatiyle vazgeçmişse» (7).

(6) *The American Journal of International Law*, op. cit. s. 645.

Genel Kurulda müzakere edilen son mevzuu «Anlaşmaların tefsiri» idi. Bu konunun müzakeresine bundan evvelki Genel Kurul toplantısında başlanmış fakat bitirilememiştir. O zaman raportör İngiliz profesörü Hersch Lauterpacht idi. Fakat sonra Dr. Lauterpacht Milletlerarası Adalet Divanına hâkim seçilmiş olduğundan raportörlükten ayrılmıştır. Onun yerine Sir Gerald Fitzmaurice Granada toplantısında bu raporun raportörlüğünü kabul etmiştir.

Bir günlük müzakerelerden sonra uzun tasarısının yerine aşağıdaki kısa metin kabul edilmiştir :

«Devletler Hukuku Enstitüsü bir anlaşmanın tefsiri gerektiğinde devletlerin, milletlerarası teşkilâtların ve kaza organlarının aşağıdaki prensiplerden ilham almalarını tavsiye eder :

Birinci Madde

1 — Anlaşmanın metni üzerinde tarafların mutabakatı tahakkuk ettikten sonra tefsir esası olarak bu metnin terimlerinin tabii ve alelâde manası alınmalıdır. Anlaşmanın ahkamındaki terimler umumî metin içinde hüsnüniyete göre ve devletler hukuku prensipleri ışığında tefsir edilmelidir.

2 — Bununla beraber kullanılan terimlerin başka bir manada kullanıldığı tesbit edilirse bu terimlerin tabii ve alelâde manaları terkedilir.

İkinci Madde

1 — Milletlerarası bir kaza organı önüne getirilen bir ihtilâfta bu organ birinci maddedeki hükümleri nazarı itibara alarak başka tefsir vasıtaları kullanmak gerekip gerekmediğine ve gerekirse ne ölçüde olması lâzım geldiğine karar verir.

2 — Bu meşru tefsir vasıtaları arasında şunlar bulunmaktadır :

- a - Hazırlık çalışmalarına müracaat
- b - Anlaşmanın müessir tatbikatı için tatbik edilen yol
- c - Anlaşmanın gayelerinin nazarı itibara alınması.»

Devletlerin Milletlerarası münasebetlerinde bu kaideleri göz önüne almaları beklenir.